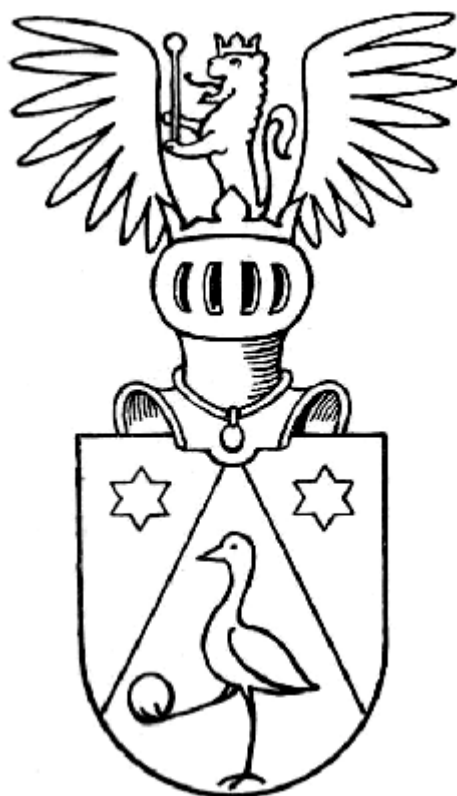

Antonín Markus - Josef Pilnáček

Znamení a znaky nešlechticů

Zvláštní otisk z Časopisu Rodopisné společnosti československé v Praze,
ročník V., 1933

Edice PRAMÍNEK, sv. 4

2004

Rodopisná společnost československá, Praha 1933

Sluší se pamatovat, že oživení záliby v rodových znacích u nejširších vrstev občanstva pozvedlo by zajisté nejen znamenitě uvědomění rodové a znalost přezírané heraldiky, ale mohlo by jen přispět k dalšímu nebo i novému rozkvětu rozmanitých odvětví uměleckých nebo umělecko-průmyslových, ať již máme na mysli grafiku či malířství, klenotnictví, řezbářství, sochařství a především řezačství do kovů, drahých, kamenů nebo do skla. Zvláště rytectví pečetí přišlo by k nové slávě ...

PhDr. Antonín Markus
schwarzenberský vrchní archivář
Třeboň

Josef Pilnáček
odborný spisovatel
Viedeň IV., Prinz Eugenstr. 62

PhDr. Antonín Markus * 17. 10. 1886 Vídeň, † 19. 3. 1968 Praha
Josef Pilnáček * 9. 2. 1883 Černá Hora o. Blansko, † 21. 12. 1952 Vídeň
PhDr. František Navrátil * 12. 11. 1903 Počátky, † 10. 3. 1974 Český Krumlov

Na obálce:

Znak, jehož držitelem byl registrátor královského tribunálu v Brně J. A. Klug, 1696

ISBN 80-239-2817-1

I.

Záhy po vzniku heraldických znaků jejich užívání se velmi rozšířilo. Nejen šlechta, nýbrž i kláštery a města, korporace duchovní i světské, a konečně i jednotliví měšťané, rychtáři, svobodníci a jiní si oblíbili používání znaků. Jako vznikaly znaky nejdříve z praktické potřeby, především vojenské, tak rovněž praktická potřeba způsobila, že znaků záhy začali užívat i vedle osob šlechtických a právnických také nešlechtici, především obyvatelé měst. Jakmile znak se zbroje rytířovy se octnul na jeho pečeti, byl dán podnět, aby se heraldické figury objevovaly také v pečetích osob nešlechtických. Vedle praktické potřeby a touhy po reprezentaci jistě i dekorativní účín znaků, ladnost jejich tvarů a líbivost barev přispívaly k nejhodnějšímu používání znaků.

Znaky stavů nižších – jak samo z naznačeného vývoje vyplývá – se ovšem vyskytují teprve později, než znaky při stavech vyšších. Máme-li kolem roku 1200 již hojně znaků šlechtických, znaky měšťanů se vyskytují teprve ve století čtrnáctém. Domácí doklad, jak velmi již byla vyvinuta v uvedené době heraldika nešlechtických rodů městských, máme v rozepři pražských rodů Rostů a Lemperfulerů z roku 1350.¹ Pečeti urozených i neurozených se namnoze valně od sebe neliší a také do té doby volba erbovního znamení nepodléhala omezení, leč tomu, aby si nikdo neosvojoval erb, jehož kdo jiný již užíval. Svobodná volba znaků – aspoň fakticky – jistě nedoznala omezení ani tehdy, když panovníci počali ze své pravomoci povyšovat do vyšších stavů a obdarovávat jednotlivé osoby znameními erbovními. Znaky panovníky udělené na rozdíl od svobodně volených byly však váženější, protože spočívaly na veřejnoprávním základu a požívaly tím i zákonitě ochrany.

Nejstarší erbovní listy – tak se nazývaly listiny (majestáty), jimiž panovník nebo osoba k tomu oprávněná udílela erb, event. i přídomek – jsou ze 14. století. Od husitských válek se udílení erbovních listů velmi množí a dochází největšího rozkvětu v 16. století. „Pýcha a bohatství zrodily v měšťanech 15. a 16. věku nezřízenou touhu, aby erby a přídomky byly podobny aspoň rytířům nebo vladykům.“² Erbovníci až do počátku 16. století namnoze téměř automaticky přecházeli do stavu vyššího, rytířského, ale později se vytvořila mezi těmito vrstvami jen dosti nesnadno překročitelná přehrada.³ Právně tedy udělení erbovního listu v dobách největšího rozkvětu této instituce až do jejího zániku koncem věku 18. neznamenal více, než že obdařený a jeho legitimní nástupci směli užívat i uděleného erbu a přídomku, zůstávali však nadále ve svém dosavadním stavu.

Erb a přídomek nevyvazovaly poddaného z poddanství, měšťan zůstal nadále měšťanem a při svých městských živnostech, jimiž se šlechtic zabývat nesměl. Udělení erbu a přídomku bylo však považováno za vyznamenání, k němuž bychom mohli přirovnati moderní udělování řádů a podobných vnějších vyznamenání. Honositi se erbem stalo se touhou přemnohých, stalo se módou, již hověl kde kdo onačejší, i když leckdy byl to jen erb cechovní nebo libovolně zvolený. Erby nešlechticů ocitaly se tak na pečetidlech, pečetních prstenech,⁴ na různém domácím náradí, koflících, talířích, na nábytku, kostelních lavicích a jmenovitě též na náhrobcích.⁵

¹ Památky Archaeol., VII. 1868, str. 436 - Kolářova Heraldika, s. 87

² Z. Winter, Kulturní obraz českých měst., I., kap. VII. Erbovní měšťané

³ Viz podrobné studie Vl. Klecandy: Přijímání do stavu rytířského, atd. v Čas. Archivní školy, VI. 1928, str. I a d, a Tři kapitoly o českomoravských erbovnících ve Zprávách Č. archivu zems., sv. VII

⁴ Zlatníci jako mistrovský kus mj. museli hotoviti pečeť, do níž vryt erb. Winter, Český průmysl a obchod v XVI. věku, s. 212.

⁵ Hojně dokladů je porůznu ve spisech Wintrových.

Erby prosté i s přídomkem propůjčovali především panovníci. Císařové římsko-němečtí také však přenášeli toto právo na tzv. *palatiny* (comites palatini, Hofpfalzgrafen), tj. osoby nadané zvláštními výsadami.⁶ Palatinát byl dvojí: větší (comitiva maior), udělovaný představitelům nejpřednějších šlechtických rodů i dědičně (např. u nás 1671 Schwarzenbergům, 1676 Kinským, 1724 Colloredům), s nímž spojeno bylo i právo povyšovati do stavu šlechtického, a menší (comitiva minor), jenž dovoloval mj. pouze propůjčování znaků. Tak komitiva udělená 9. června 1629 Janu Rudolfovi Trčkovi z Lípy jej opravňovala, aby propůjčoval též „počestným a zachovalým osobám znamení a měšťanské erby a klenoty se štíty a helmy.“ Palatinát nebyl však udělován toliko osobám fyzickým, nýbrž měly jej též osoby právnické. University mívaly malou komitivu a v důsledku toho udělovaly erby, jmenovitě svým graduovaným příslušníkům. Doktoři vůbec, zvláště doktoři práv, byli považováni za oprávněné k vedení znaků již samým nabytím této akademické hodnosti.⁷

Platnost palatinátů v zemích českých však mocí královskou bývala záhy omezována. Podle královské pragmatiky ze 26. září 1707 uloženo bylo královskému prokurátorovi v Čechách, aby fiskální žalobou vystupoval proti těm, kdož užívají stavovských prerogativ od palatinů nebo odjinud dosažených bez schválení krále českého.⁸ Totéž vyhlášeno roku následujícího také pro Moravu a znovu publikováno patentem z 12. prosince 1715. V praxi bylo těchto zákazů málo dbáno, takže Marie Terezie r. 1762 vůbec zrušila ve všech zemích dědičných právo palatinů na udělení šlechtictví a dvorním dekretem z 9. března 1765 prohlásila za neplatné i jejich oprávnění k propůjčování listů erbovních. Tento její počín vyplýval především také ze snahy vyhradit takovéto akty milosti jedině své vlastní vladařské moci. Úplně vzala za své instituce palatinů zánikem říše římsko-německé r. 1806.⁹

Tolik rozšířená obliba ve znacích způsobovala v době největšího rozkvětu této módy velikou poptávku po erbovních listech – kanceláře panovníků i palatinové měli pak z požadovaných tax značný příjem. Proto bylo také záповědmi brojeno proti svobodnému osvojování znaků. Volební kapitulace císaře Leopolda I. z r. 1658 výslovně zakazuje „užívati svémocně volebných erbů s přílbami otevřenými nebo zavřenými.“ Ale veliká shánka po erbovních listech, tak mocná po celé 16. a skoro i 17. století, ke konci tohoto a na počátku 18. věku zřejmě ochabovala. Přese všechny zákazy svévolné užívání znaků se rozmohlo tou měrou, že se kdekdo honosil – ne-li jinde, tož aspoň v pečeti – líbivým erbem, takže erbovní list již neskýtal nic zvláště výsadního. A proto ti, kdož by se dříve byli spokojili propůjčením znaku, nyní žádali již hned povýšení do stavu šlechtického. Za tak změněných poměrů nepřekvapuje, že ve volební kapitulaci Josefa I. z r. 1711 už není ani zmínky o onom zákazu svobodné volby znaků, jenž ještě o půl století dříve jevil se při nejmenším účelným.

Skutečně v korespondencích 17. a 18. věku téměř nenacházíme písemnosti, která by měla pečeť jinou než se znakem, nebo aspoň s rytinou znaku velice podobnou. Pečeť byla praktickou potřebou každého, kdo odesílal listy, neboť nebylo obálek a dopisy skládané tak, jako papíry k lékárnickým práškům, na místě styku horního a dolního kraje papíru se uzavíraly pečeti. A listy psal netoliko šlechtic, nýbrž i příslušníci ostatních společenských vrstev. Ti všichni mívali v pečeti znak nebo rytinu znaku podobnou. Tohoto faktu povšimnul si především z dů-

⁶ G. A. Seyler, Studien über Hofpfalzgrafen, insbesondere über Ursprung und Entwicklung dieser Würde. Jahrbuch „Adler“, 4. sv. 1877. Podrobnosti o palatinech a palatinátech u nás, jm. též výčet jejich oprávnění, viz v Kolářově-Sedláčkově Heraldice, I., s. 43-49.

⁷ Heydenreich, Handbuch d. prakt. Genealogie. Leipzig 1513, II., s. 157.

⁸ J. Demel, Dějiny fiskálního úřadu v zemích českých, I. 2, s. 313.

⁹ S jedinou výjimkou Leopoldo-Karolinské akademie přírodních věd v Halle n. S., která podržela komitivu až do nedávné doby, ale práv z ní vyplývajících, jm. práva na udělení erbů, již nevykonávala. (Dr. St. Kekule v. Stradonitz, Familienwappen, v „Elegante Welt“, VI. 1917, s. 19).

vodů fiskálních známý rakouský kameralista Kristián Julius Schierl ze Schierendorfu, jenž hned v prvních letech vlády Karla VI. předložil císaři memorandum, kterak by bylo lze odstraniti zmíněný nezákonný stav a vyzískati královské komoře „eine zümbliche summa Geldes.“ Potvrzuje, že neoprávněné osobování titulů a znaků se stalo módou a dokládá, že státní moc tomu nemůže účinně čeliti, protože stanovené pokuty jsou tak vysoké, že fakticky jich nelze vymáhat. Navrhuje proto snížení těchto trestních sazeb, ale pak také jejich nelítostné vymáhání. Protože „lidská žádostivost cti nevymírá a stát má zájem na tom, aby horlivost svých poddaných podněcoval, též umění i živnosti mohou těžiti ze záliby ve znacích“ (Wappenfreude), radí k udílení erbů a titulů za podmínek co nejnázce dostupných i méně majetným.¹⁰

Propozice Schierendorfovy ovšem uskutečněny nebyly a vše zůstalo při starém. Až za Marie Terezie zase sáhnuo po erbovních listech a nařízeno jejich zavedení r. 1764 ve všech habsburských zemích dědičných.¹¹ Ale to bylo již v době, kdy heraldika vůbec a také záliba ve znacích u osob nešlechtických upadala a kdy móda vytlačovala erby všelijakými alegoriemi a různými emblémy. Působila tu jistě i nechuť osvícenství proti rodovým výsadám. Bylo to pak jen v duchu tehdejšího nazírání, když císař Josef II. prohlásil v dekretu z 3. července 1781: „Protože jest zcela nezávazné, jak znaky vyhlížejí, nestojí ani za to, aby byly censurovány a aby se spisovaly učené knihy o heraldice; nechat každý podle své libosti – když mu to působí potěšení – vede ve svém znaku malované nebo ryté rohy, drápy, dravce a zvířata“. Toto znevažující poskytnutí naprosté svobody znakové, přezírající snad úmyslně etický význam věci, arci nepřispělo již ke vzkříšení někdejší módy, ač ovšem ješitnost lidská trvala dále. Později opět z kanceláře rakouských panovníků vycházely občas ještě erbovní listy, až poslední vydán r. 1818 pro Jana Ginnera v Thauru v Tyrolsku. Nejvyšším rozhodnutím ze 7. srpna 1820 bylo další udělování erbovních listů v císařství rakouském pak vůbec zastaveno. Později se vyskytovaly návrhy na opětné zavedení této instituce, r. 1882 ministerstvo vnitra se jimi vážně zabývalo, ale konečné jeho stanovisko bylo zamítavé.¹²

Jak veliká byla obliba pečetí se znakem u osob neurozených, nebo případněji touha aspoň zdánlivě rovnati se šlechticům, toho máme také výmluvný doklad domácí v pamětech známého zeměměřiče a někdejšího knížecího místoarchiváře v Třeboni, Petra Kašpara Světeckého z Černčic. Zaznamenává zprávy biografické a rodopisné o přechetných lidech, s nimiž byl znám nebo přišel nějak do styku, neopomenul nikdy též napsat, leckdy i přikreslit, jaký erb dotyčná osoba v „pečovtu“ užívá, a dodatí, zda znak ten má po rodičích, či jen „podle své hlavy“ nebo je-li snad onen „pečovt“ z onejch jeden, jaké kramáři na prodej nosejí.“ Zvláště tato věta je hodná pozoru – móda znakových pečetí byla tak rozšířena, že se prodávaly na jarmarcích!

Na sklonku 18. století znaků nešlechtických ubývá a v 19. věku objevují se stále řidčeji, aby v polovině století zmizely takřka úplně. Přispívaly k tomu jistě hodně protitradiční ideje francouzské revoluce a liberalistický názor, neodpovídající ovšem skutečnosti, že znak jest výlučným privilegiem stavu šlechtického. Ale také vývoj nové formy dopisů tu hodně přičinil; pronikání lepených obálek činilo pečetění zbytečným. A pokud se ještě pečtilo, zmizely s pečetí nešlechticů znaky docela a ustoupily málo individuálním monogramům, počátečním písmenům jména majitelova. Jen starousedlí měšťané ještě dlouho zdobívali tyto monogramy nahoře umístěnou korunkou, která proto nazývána korunou občanskou nebo měšťanskou (Bürgerkronen). Doba rozkvětu heraldiky znala jen koruny panovnické. Teprve později byly helmy znaků

¹⁰ Viz zevrubné pojednání Dr. O. Mitise „Schierendorfs Plan eines kaiserlichen Heroldsamtes“ v *Archivalische Zeitschrift*, 40. Bd., München 1931, s. 120-130, kde jsou také otištěna memoranda Schierlova.

¹¹ Dr. C. E. Langer, *Die Ahnen- u. Adelsprobe, die Erwerbung, Bestätigung und Verlust d. Adelsrechte i. Oesterreich*. Wien 1862, s. 243.

¹² Dr. v. Pantz, *Zur Frage der Wappenführung Bürgerlicher*. Monatsblatt „Adler“, 1913, č. 394, s. 301-303.

zdobeny také korunami a za úpadku heraldiky v 17. a 18. století přicházejí do užívání tzv. koruny hodnostní (Rangkronen), tj. koruny, které umístěny nad znakem nebo monogramem nositele měly vyjadřovat jeho hodnost vévodskou, knížecí, hraběcí, atd. Této zvyklosti šlechty vyšší se brzy chopila také šlechta nižší, až se konečně ustálily tvary o devíti (viditelných) perlách pro hrabata, o sedmi pro svobodné pány a o pěti pro rytíře a prosté šlechtice. Měšťané si oblíbili korunky o třech liniích a dvou perlách mezi nimi. Byla to jistě zcela neoprávněná usurpace, ale vžila se a byla trpěna. Hojně užívání „občanské či měšťanské“ korunky jest faktem, jehož nelze upřít, a proto překvapuje, že pokud víme, žádná heraldická příručka se o ní vůbec nezmiňuje. Jen dva doklady jsme o ní našli v literatuře: článek podepsaný „Frh. L. St.“ o korunách, jenž potvrzuje uvedenou zvyklost měšťanstva¹³ a v biografii Em. Zdekauera se dočítáme, že 19. srpna 1850 mu odevzdala „zlatou korunu občanskou“ deputace pražských řemeslníků.¹⁴ Zmínili jsme se o těchto korunách, užívaných osobami nešlechtickými, také z té příčiny, že nejednou bývají považovány za doklad pro šlechtictví osoby, jež jich užívala, ovšem jak jsme ukázali, doklad naprosto lichý a bezpodstatný.

Ještě jedna věc bývá pro rodopisce oříškem, a to tím spíše, že v našich nejběžnějších příručkách by o ní marně hledal poučení. Titul „de lauro“ a s ním spojený znak. Věc bývá tápajícím genealogovi tím záhadnější, když ví, že ani předkové, ani potomci dotyčného nositele titulu a znaku „de lauro“ tohoto přídomku neužívali. Běží tu totiž o ojedinělý v českém právu případ osobního šlechtictví, jehož se dostávalo podle privilegia císaře Leopolda I. ze 4. listopadu 1680 onomu chovanci každého ročníku svatováclavského semináře Tovaryšstva Ježíšova v Praze (v dnešní Husově třídě), jenž první dosáhl filozofického doktorátu na pražské universitě. Takto vyznamenaný – pokud snad nebyl již rodem šlechticem – eo ipso povýšen do šlechtického stavu království Českého s přídomkem „de lauro“ (= z vavřínu) a směl užívat znak, sestávající z podélného štítu rozštípeného, v jehož pravé zlaté polovině spatřuje se rozhraním obou polí rozpůlený černý orel s hlavou doprava obrácenou, v pravém spáru držící zelený věnec; v levém červeném poli jest stříbrné břevno, na němž se čtou zlatá písmena S W S (= Seminarium sancti Wenceslai). Nad štítem helm s klenotem a přikryvadly podle štítu. Výsada tato zrušena dvorským dekretem z 6. července 1776, ale obnovena dekretem z 12. ledna 1781.¹⁵

Na tomto místě je třeba se zmínit také ještě o „znacích“, s nimiž se v občanských rodinách často setkáváme. Není u nás málo takových rodin, jež – tu pečlivěji, onde ledabyleji – uchovávají „svůj znak“ malovaný na větším kartonu, obvykle formátu asi 25 : 30cm, zpravidla s německým nápisem „Wappen der Familie N.“ a s udáním, že znak tento jest zobrazen podle díla Grosse Europäische Wappensammlung. Začasté bývá ještě připojeno udání, že tato sbírka se nachází v Miláně (Mailand), nebo že znak jest vzat ze „šlechtického archivu rytíře ze Schoenfeldu“.

Dnešní držitelé již většinou nemají tušení, mají-li tu kresbu po dědečkovi či pradědečkovi a domnívajíce se, že skutečně běží o starožitnou rodinnou památku, nevědí také o pravé podstatě takového výtvaru. Nezřídka k němu připínají ještě nějakou tradici o šlechtickém původu svého rodu, že je to malováno podle diplomu, jehož originál shořel, nebo se ztratil po dědečkově smrti, apod. Musíme nutně bez obalu říci, že všechny takovéto „znaky“ jsou bezcennými, hromadnými výrobky soukromých „heraldických“ kanceláří, jež za poměrně nemalý peníz se uvolovaly komukoliv „z velké všeobecné evropské sbírky znakové“ vyhledati příslušející mu erb a dodati jeho věrné vyobrazení. Ve skutečnosti dodaly takovéto agentury buď úplně vymyšlený,

¹³ Der deutsche Herold, Berlin 1875, VI. 41.

¹⁴ Ottův slovník naučný, XXVII., 495.

¹⁵ P. K. Jaksch, Gesetzlexikon f. d. Kgr. Bohmen von 1601-1800. Praha 1828, IV., s. 214, 215. Za laskavě poskytnuté zprávy o instituci „de lauro“ děkujeme též p. archiváři Dr. J. Berglovi.

heraldicky zpravidla nemožný, nově ad hoc vytvořený „znak“, nebo si dotyčný „fabrikant“ ve známé a proslulé sbírce Siebmacherově vyhledal znak některé rodiny stejného nebo podobného jména, prostě jej okopíroval nebo poněkud pozměnil, nedbaje nic, že rod zákazníkům a rod, jemuž takto erb v plném slova smyslu byl ukraden, s největší pravděpodobností – snad mimo jméno nebo jeho pouhou podobnost – nemají společného pranic a nejméně společný původ. Takovýto zhotovitel se také nestaral, že nabyvatel uzmutého znaku mohl mít i nemilé styky s úřady, běželo-li o znak právně chráněný, pakliže by se postižená rodina o věci dozvěděla a podala žalobu. Nejvíce bujel zlořád těchto znakových kanceláří od 18. století,¹⁶ jmenovitě v první polovici devatenáctého, ale takovýto podnikatelům se dařilo i později, ba v Německu ještě na počátku 20. století lze v nejrůznějších časopisech čísti ohlášení, že každý, kdo zašle 5 nebo 10 marek, obdrží svůj znak krásně v barvách provedený. V zemích bývalé monarchie habsburské před třiceti lety byla podobná kancelář ve Vídni, která si sice dávala zdání serióznosti, ale ve skutečnosti nebyla nikdy na rozpacích, kde „najít“ právě potřebný znak.¹⁷ Máme i domácí doklad, jak naši dědové byli lákáni, aby si opatřili znak svého rodu; pro zajímavost zde uvádíme inzerát, který přinesl „B. Budweiser Anzeiger aus dem südlichen Böhmen“ v čísle 26. ze dne 3. července 1852:

BEKANNTMACHUNG.

*Das Heraldische Institut in Leipzig lässt durch ihren Agenten
wieder Bestellungen auf*

richtige

FAMILIEN-WAPPEN

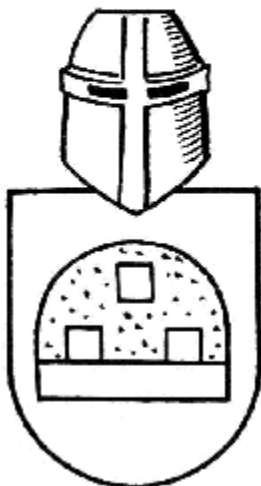
*aufnehmen, wozu die ausführliche genealogische Beschreibung
dazu folgt.*

*Bestellungen werden angenommen in der Wohnung des Herrn
Josef Koch, Kleidermachermeister in der Bischofsgasse, wo alles
Nähere zu erfahren ist.*

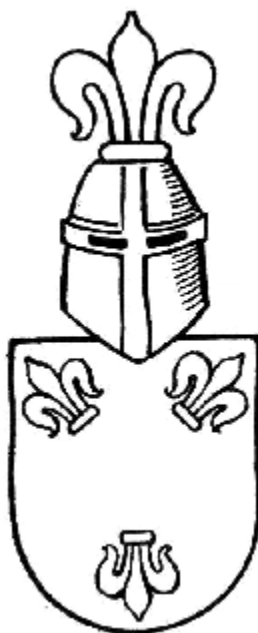
V tomto návěští je zajímavý také příslib, že heraldický institut se uvoluje ke „znaku“ dáti také „obširný rodopisný výklad.“ Kdo ví, jak pracně se rodopisy zpracovávají, jak těžko bývá doložití společný původ dvou pošlostí téhož rodu, dovede si o ceně „výrobků“ takovýchto kanceláří snadno utvořit správný úsudek sám.

¹⁶ Tak např. Světecký uvádí (III. 523) erb geometra Ant. Fleischera k roku 1761, vytažený z knihy 9., s. 187 „ze starých knih u sv. Marghenty v Miláně“. Třeboňský měšťan a barvíř Jos. Pospíšil (1721—1811) zaznamenává k r. 1762 svůj erb z téhož pramene, ale z „knihy I., kap. I.«, a dodává: „Toto jest nápis mého erbu z Majlandu, který jsem dostal a na sklenicích vyřítí nechal.“ Jak vidno, působil v 60. letech 18. stol. takový znakový agent právě na Třeboňsku, a zajisté též jinde.

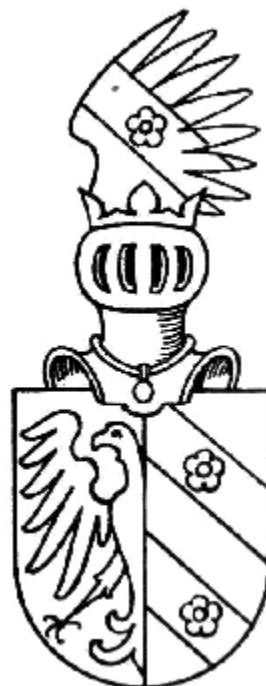
¹⁷ Jak o tom svědčí dílo vydané jejím majitelem: „Genealogie und Heraldik burgerlicher Familien Österreich-Ungarns. Herausgegeben von Hermann Hermann. Wien I. 1899, II. 1900. Vedle údajů spolehlivých je třeba mnohé z této knihy přijímati velmi kriticky.

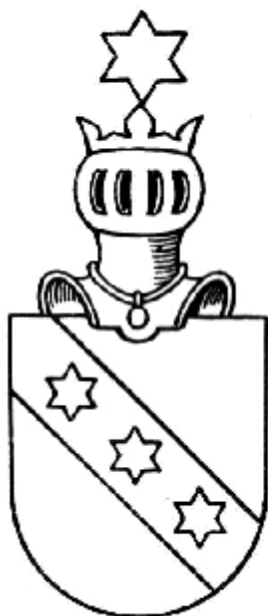
1. Znak brněnského měšťana Jindřicha Stubnara z r. 1319 (Pilnáček, 542)

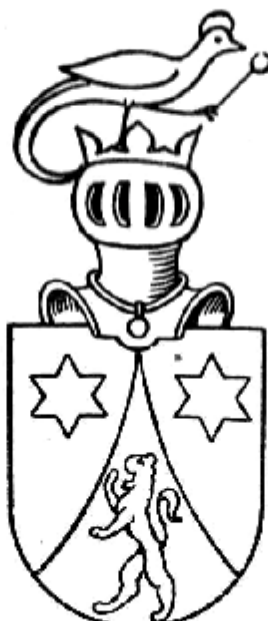
2. Znak olomouckého měšťana Hanuše Weigla z r. 1456 (Pilnáček, 544)

3. Pečeť Jana Jiřího Suchomela v Brně r. 1676 (Pilnáček, 547)

4. Karel Albrecht, měšťan v Uničově, 1631 (Pilnáček, 567)

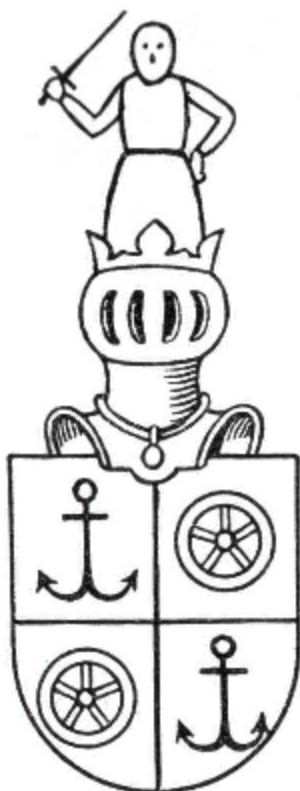

5. Dr. Pavel Jan Albrecht, Brno 1651 (Pilnáček, 567)

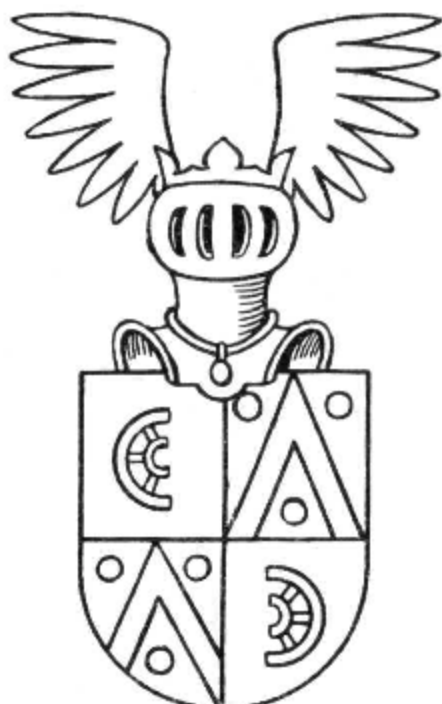

6. Krajský fysik v Jihlavě J. Etzl, 1817 (Pilnáček, 586)

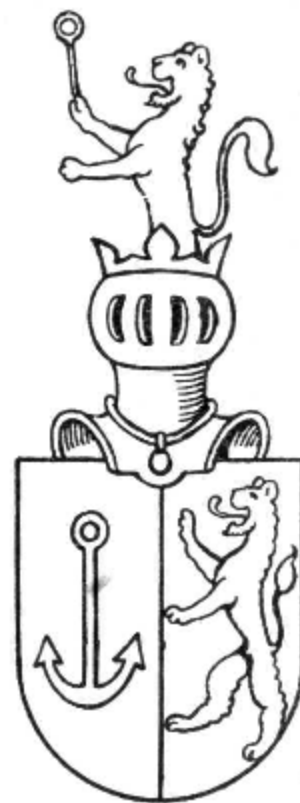

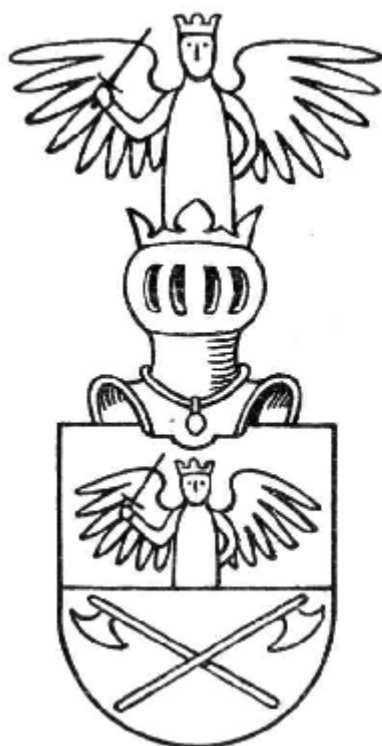
7. Zikmund Wagner
v Uherském Ostrohu r. 1710
(Pilnáček, 583)

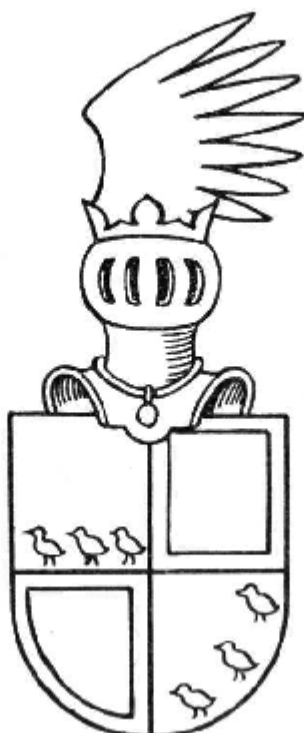
8. Kníž. liechtensteinský úředník
ve Ždánicích K. J. Wagner r. 1727
(Pilnáček, 582)

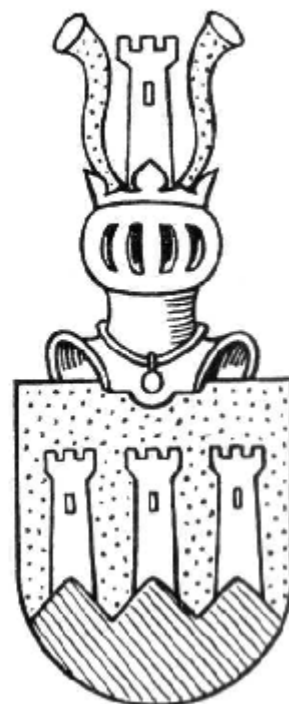
9. Knížecí liechtensteinský regis-
trátor Max Bernh. Hájek, 1727
(Pilnáček, 571)

10. Frant. Mořic Engelmann,
měšťan v Litovli, 1740 (Pil-
náček, 547)

11. J. Reichenbach, kraj.
komisař Kr. Hradec, 1788
(Pilnáček, 570)

12. Správce dolů knížete Salma
v Blansku Jan Bláha, 1793
(Pilnáček, 572)

II.

Zkoumáme-li znaky fyzických osob nešlechtických po stránce jejich vnějšího vzhledu, shledáme v nejstarších dobách podstatný rozdíl mezi nimi a znaky šlechtickými. Znaky měšťanů do století 16. se od šlechtických většinou odlišují znakovými figurami, jsouce odvozeny od domovních znamení nebo kamenických značek v podobě všelijak lomených a křížených čar, jen zdánlivě všelijak, ale ve skutečnosti zcela soustavně sestavovaných. Jiným velmi podstatným rozdílem mezi znaky šlechticů a nešlechticů je, že nejstarší občanské znaky mimo štít a znakové znamení nemají ani helmice s přikryvadly, ani klenot. Tento rozdíl jest tím nápadnějším všude tam, kde se vyskytují šlechtické i měšťanské erby vedle sebe, jako např. v kancionálech kostela sv. Jakuba v Brně (nyní v tamním městském archivu), se znaky malovanými z roku 1499.

Podobně na vídeňských náhrobcích ze století 16. vidíme patrně, že kdežto šlechtické erby jsou úplně s helmy, klenoty a přikryvadly, znaky měšťanů vedle nich se omezují na štít se znakovým znamením. Ale později, jmenovitě když se nešlechticům propůjčovaly znaky erbovními listy, znaky neurozených se připodobnily šlechtickým téměř úplně. Obojí řídily se povšechnými pravidly heraldickými, jen bývalo pravidlem, že helm na štítu erbovníkově měla vždy býti zavřená a nezdobená korunou.¹⁸ Ovšem toto pravidlo nebývalo vždy dodržováno, a nalézáme otevřené i korunované helmy nad štíty jmenovitě oněch osob stavu občanského, jež se svým postavením společenským počítaly k stavům vyšším, jako doktoři, panští hejtmané, apod. Znaky propůjčené erbovním listem měly pak se šlechtickými společně také to, že byly dědičné.

Kde máme co činiti se znameními a znaky, jež si volně osvojovaly osoby neurozené, tu nacházíme, že se od šlechtických někdy lišívají velmi podstatně, jindy rozdíly nebývají žádné. Velmi dlouho se u měšťanů udržely ve štítu kamenické značky a domovní znamení z lomených čar, tvořících kříže, trojúhelníky, atd. Byl v tom celý složitý systém, téměř jakési tajné písmo, z něhož zasvěcenec mohl vyčísti, v kolikáté generaci rodu znamení toho se používá.¹⁹

S takovými znameními se setkáváme dlouho do nového věku (viz obr. č. 13 - 15); lišila se zajisté značně od jinak nejobvykleji užívaných figur znakových. Naproti tomu ani tvarem štítu, ani figur, se mnohé znaky nešlechtické neliší od šlechtických, jak jsou nám toho dokladem např. znaky nejstarších městských rodin pražských na Staroměstské radnici.²⁰ Často je obtížné rozlišovat podle znaku bohatého měšťana od nezáměrného vladyky, zvláště usídlil-li se také ve městě a sám se zval měšťanem. Ovšem vždy tu zůstal rozdíl právní: zatímco šlechtic se s erbem rodil, nešlechtic, měšťan jen erbu „užíval“.²¹

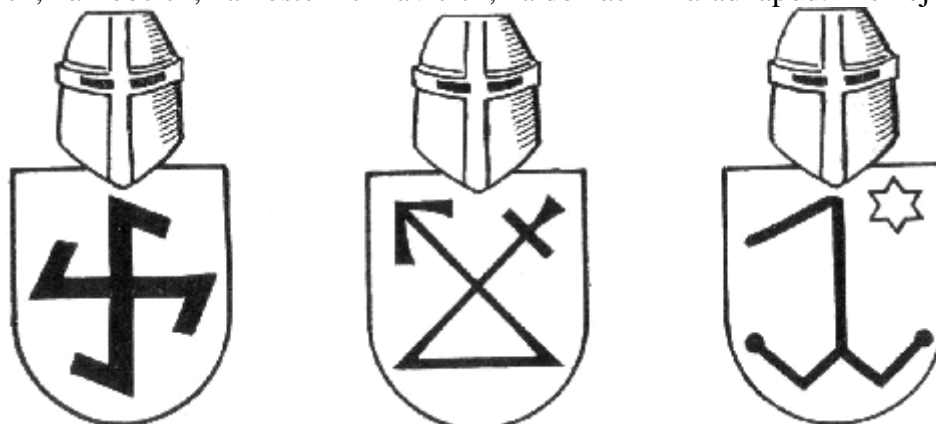
¹⁸ Zedlers Grosses vollständiges Universal-Lexikon. XII. 1735, s. 1298: „In denen Wappen werden entweder offene oder zugehane und geschlossene Helme geführt. Vor diesen war kein Unterschied darinnen. Heute zu Tage bleiben sie (sc. die geschlossenen Helme) dem Bürger-Stand alleine, wie wohl auch von demselben die jenigen, so adelicher Freiheiten geniessen, einen offenen Helm führen.“

¹⁹ Back, Steinmetzzeichen. Altenburg 1861. Srovnej Ottův slovník n. XIII., s. 851/2. Četné rodinné značky na náhrobnících viz porůznu v jednotl. svazcích Soupisu památek, např. Kolínsko str. 66, Sušicko str. 129, 131, aj.

²⁰ Teige-Herain, Staroměstský rynek v Praze. I. Praha 1908, tab. LIV. a LV. Srov. znaky pražských Rostů a Lemperfulerů ze XIV. stol. na místech uvedených výše v pozn. I.

²¹ Doklad toho z 19. listopadu 1530: když bohatý měšťan Bohuslav Ondřejovic Vodňanský ručil vedle Diviše Malovce z Libějovic za dluh Kašpara Litochleba ze Strachotína, nepotvrzují zpečetění všichni tři v téže formuli, nýbrž napřed oba šlechtici dali „tomu na zdržení ... pečeti naše vlastní... přitisknutí k tomuto listu“ a teprve pak zcela odděleně následuje: „Já Bohuslav Vodňanský sekrét svůj, kterého obecně užívám, též jsem přitisknutí dal na svědomí.“ (Schwarzenb. archiv v Třeboni, Fam. Litochleb).

Pramenem pro poznávání znamení a znaků nešlechticů jsou jednak erbovní listy a příslušné spisy (pokud se zachovaly), ilustrované kroniky, kancionály, znaky na radnicích, měšťanských domech, náhrobcích, na kostelních lavicích, na domácím nářadí apod. Ale nejhojnější

13. Znak olomouckého měšťana Jana Hanapera z r. 1437 (Pilnáček, s. 545) 14. Znak olomouckého měšťana Vavřince Řemenáře z r. 1456 (Pilnáček, s. 545) 15. Znak Jana Karnara v Brně r. 1559 (Pilnáček, s. 543)

počet občanských znaků zachoval se po archivech na písemnostech v podobě pečeti, jmenovitě z doby od 16. do 19. století. Právě tato okolnost, že daleko největší část materiálu se nám zachovala v kameni, kovu nebo vosku, a že jen mizivou část známe z barevných vyobrazení nebo popisů, je příčinou, že u převážné většiny občanských znaků neznáme jejich původní barvy. Na ty můžeme usuzovati podle všeobecně platných heraldických pravidel, jež znají z barev žlutou (zlato), bílou (stříbro), červenou, modrou, zelenou a černou. Také předpisují, že vždy se má pokládat barva na kov (zlato, stříbro), nebo opačně, ale nikdy ne kov na kov, nebo barva na barvu.

Obyčejně druží se k sobě žlutá (zlatá) s modrou nebo černou, bílá (stříbrná) s červenou, modrou nebo černou. Staří rádi vybírali barvy živé a při tom přihlíželi k vzorům přírody: husu volívali bílou v modrém poli (voda či vzduch), rybu zlatou nebo stříbrnou rovněž v modrém (voda), mlynářské kolo žluté (dřevěné) také v modrém (mlýn stojí na vodě), jelen v poli zeleném (les), atd. U figur značících postavy lidské, zvířecí nebo stromy, květiny, zbraně, budovy, hrady a pod. předpokládáme, že byly myšleny v barvách přirozených, jak se ve skutečnosti vyskytují.

16. Znak z pečeti Matyáše Draxlera, hejtmána panství Třeboňského, 1705 17. Znak z pečeti Daniela Fr. Strausse, správce ve Bzí, 1706 18. Znaková pečeť s měšť. korunkou Fr. Havlína z Kouřimě, od r. 1834 purkmistra v N. Jičíně

Erbovní figura na znacích nešlechtických často poukazuje na jméno, původ nebo povolání majitele. Tak Ryba dal si do štítu rybu, Čáp čápa, Lipovský (Lintner) lípu, Draxler (soustružník) pokosně dva soustružnické nože (obr. č. 16); Novotný, jenž pocházel z Č. Kostelce a tudíž se zval a psal Novotný-Kostelecký, vzal si do znaku kostel; Jaroška, jenž byl myslivcem, pečtil jelenem nebo zkříženými puškami a loveckou brašnou, Strauss - pštrosa (obr. č. 17), důstojník měl ve znaku buď meč, šavli, dělo nebo vůbec válečné emblémy (bubny, prapory), namnoze

podle druhu zbraně, k níž náležel. Učenci měli buď knihu, meč a vážky (právníci - obr. 18), nebo sovu, fasces a pod., řemeslníci odznaky svého řemesla (cechu), atd.

Občanské znaky se po vzoru šlechtických nejčastěji skládají rovněž ze štítu, helmu s příkryvadly a klenotem. Někdy jsou celkovým tvarům šlechtickým tak podobny, že tu není téměř rozdílu, jindy však přece se značně odlišují. Především tvar štítu bývá nejčastěji oválný, což u šlechtických bývá zřídka, nebo všelijak vykrajovaný. Přilba na nešlechtických znacích (jak již bylo připomenuto) má vždy býti kolčí, tj. zavřená, nikoliv otevřená (tzv. turnajská), na ní pak nemá býti nikdy koruna, leda točenice. Jako klenot na přilbě u nešlechtických znamená opakuje se někdy figura znaku, buď celá nebo z části („rostoucí“), nejčastěji však buď tři pštrosí pera nebo jedno či dvě křídla, leckdy také rohy. A tu často nacházíme odchylky, vyplývající buď ze snahy přece jen odlišit znak od erbu šlechtického, nebo z menší dovednosti rytce, že se helm velmi podstatně odlišuje od obvyklého tvaru heraldické přilbice, nebo místo ní např. u kněží nacházíme umrlčí lebku, nebo u myslivců jelení či srnčí hlavu s parůžky, apod.; příkryvadla bývají jen všelijak vinutými ozdobami napodobena. Po stranách přilby nacházíme na občanských pečetích (ovšem též u šlechtických, ač tam bývá v opise dokola nejčastěji celé jméno) začáteční písmena jména majitelova. Bývá jich dvě až čtyři, zřídka více. Po pravé straně přilby bývají písmena jména (nebo jmen) křestního, po levé jména rodového. Od 17. století bývalo zvykem užívat dvou jmen křestních, a mimo to k jménu rodovému přidávali si ještě jméno původové.

Tak například Ignác František Zahradka, pocházející z Č. Brodu, zval se Zahradka-Brodecký a v jeho pečetích objevují se písmena I. F. – Z. B. Jestliže se jeho syn, protože se narodil v Jindřichově Hradci, nazýval Zahradkou - Hradeckým a pečtil pečetidlem po otci zděděným, je tu pak ovšem nesrovnalost, když místo očekávaného písmene H nacházíme B. Takové případy se ovšem stávají častěji. Odhlédneme-li od měšťanských erbů, jež byly erbovním listem uděleny a propůjčeny, takže se dědily nebo mohly a měly se dědit z generace na generaci tak, jako erby rodů šlechtických, nacházíme u samovolně volených znamení občanských po staletí trvající dědičnost poměrně řídkou, ač dokladů pro dědičnost je také hojně. Je to do jisté míry vysvětlitelné tím, že osvojený občanský znak nebyl právně podložen, že byl spíše jen trpěn a vyplýval více z módy, než z tradičního rodového uvědomění. A tak, když pomínula móda, vnuk odložil znakovou pečeť, kterou užíval jeho otec a děd. Ale tato občanská znamení nejen se všude nedědila důsledně v občanských rodech z pokolení na pokolení, jako tomu bylo u rodů erbovních a šlechtických, leckdy totiž i rodní bratři užívali každý jiného znamení.²² Dokonce někdy i jedna a táž osoba mění svůj znak.²³ Ať už tedy občanská znamení mají se znaky šlechtickými mnoho společného nebo odlišného, vlastivědný badatel je nemůže přejít bez povšimnutí, kdekoliv se s nimi setká.

Již před sedmdesáti lety upozornil Mauric Trapp na znaková znamení nešlechtických rodů, vybízí je k jejich soustavnému sbírání, „aby srovnány a vyloženy býti mohly. Sehnal by se tak monumentální materiál pro historii měst, měšťanstva, jeho činnosti literární, umělecké i řemeslné a když by se štítky mezi sebou porovnaly, vysvětlilo by se zajisté to a ono zatemnělé místo po knihách městských.“²⁴ Ale zvlášť rodopisec občanského rodu musí si také všimati, zda a jakého znamení nebo znaků užívali členové dotyčného rodu, i když tu nebude moci tak často a spolehlivě činiti závěrů podobných, jaké při shodě znaků vyplývají u rodin šlechtických. Ta-

²² Například Světecký ve svých Třeboňských pamětech, I. 283, uvádí tento doklad: „... tento Václav Braun se nesrovnává s bratrem svým, organistou a kantorem vintřberským, ... v pečovtě, nýbrž užívá takového, jaký jsem při svrchu podotknutým psaní spatřil, a tak nevím, jest-li který z nich má pečeť podle předků anebo jen snad každý podle své hlavy.“

²³ Adam Karel Herzschläger měl roku 1690, když byl hejtmánem na Plumlově, gryfa ve štítě i co klenot, o deset let později jako hejtmán panství Zábřeha má na štítě srdce se dvěma liliemi a za klenot na přilbě ruku držící kladivo. Vyvolil si tu zřejmě tzv. mluvící znak: srdce (Herz) pod bušícím (schlagen) kladivem.

²⁴ Památky Archaeologické, VI. 1865, s. 62.

kový nešlechtický rodový znak rodopisci poví mnoho o zálibách, společenském postavení určité osoby nebo rodu, vždy je cennou rodovou památkou, které přísluší patřičné místo v genealogii rodu, v rodinné kronice. Tam patří správný popis a vyobrazení podle nalezeného originálu. Také pro dějiny umění, domácího uměleckého průmyslu, pro dějiny kulturní jsou i občanské znaky pramenem poznání. Bude pak záležeti na jednotlivém rodopisci, chce-li znak, jehož jednotlivci nebo i generace příslušníků kdysi dávno užívali, prostě zaregistrovat v archivu a genealogii rodiny nebo jej vzkřísit k novému životu.

Příležitostí k upotřebení znaků v soukromém životě jest dosti. Na knižních značkách, dopisních papírech, jednotlivých kusech uměleckého průmyslu (pohárech k památným událostem v rodině, na jídelních přiborech, porcelánu, na skle, majolikách, stříbře), zvláště pak na pečtidlech rodový znáček se může vyjímat vždy důstojně a je projevem i pěstěním rodové tradice. Není-li znaku používáno nevkusně a nemístně („procovsky“), je vždy záhodno dát mu přednost před pouhými monogramy, jež se mu rázovitostí a jedinečností nemohou rovnat. Krásné bývalo umístění znaků i na krbech, nábytku, portálech a náhrobcích. Konečně se sluší vzpomenout, že staré obchodní domy, firmy nakladatelské i závody průmyslové mají možnost svým rodovým znakům popřát čestné místo v obchodních značkách pod zákonitou ochranou.

Rodový znak je symbolem rodu. Tedy není divu, že nejedna rodina občanská s uvědoměním rodovým zatouží po takovém znamení, ač se po něm marně pídí v dokladech své genealogie. Nemajíc možnosti užívatí starého, v rodu již se vyskytnuvšího znaku, musí – chce-li splnit své přání – osvojit si nějaké znamení nově sestavené. Podobné počínání musí býti ovšem podrobena zralé úvaze a vkusu toho, kdo si podobné znamení volí. Tam, kde i v občanských rodinách rodopisné studium již na delší dobu zaujalo širší kruhy, jako např. v Německu, je osvojování nových znaků věcí dosti běžnou. „Der deutsche Herold“, orgán genealogicko-heraldické společnosti „Herold“ v Berlíně, přináší v každém čísle vyobrazení a popis dvou takovýchto nově volených znaků občanských, jež ovšem musí být sestaveny podle všech pravidel heraldiky, umělecky provedeny podle starých dobrých forem a přece přizpůsobeny modernímu pojetí. Je zajímavé, že tam nacházíme občanské znaky, zvolené i rody českého původu: tak v ročníku 1932 na str. 71 je vyobrazen a popsán znak rodu Čermáků (příšicích se ovšem Czermak), pocházejících z Českého Brodu podle návrhu Dr. Wilh. Czermaka v Berlíně–Lichterfeldu. Tento znak, jehož vyobrazení zde otiskujeme (obr. č. 19), popisuje se takto: štít rozpůlený, v horní černé polovině dva (ondřejovsky) zkřížené stříbrné meče, v dolní stříbrné polovině ležící červený paroh jelení. Na přílbě s černou a stříbrnou točenicí mezi jeleními parohy červené barvy špicí vzhůru vztýčený stříbrný meč; přikryvadla napravo černé a stříbrné, nalevo červené a stříbrné barvy.

Podobně přináší též časopis (v ročníku LXV., 1934, s. 46) další nově zvolený znak z Čech pocházející rodiny Schmolla (snad původně Smola, nebo Šmola): stříbrný štít dole zakulacený, v něm červené břevno, na němž spočívá zlatá dělová hlaveň; nahoře i dole břevno provázejí 3 červené dělové koule. Klenot: dělová hlaveň vztyčená mezi dvěma červenými křídly s bílým břevnem, v němž tři červené dělové koule. Přikryvadla: bílá a červená.

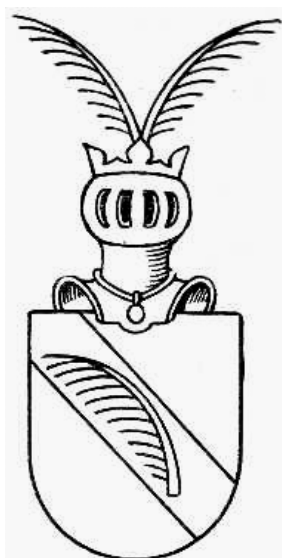
V Sasku bylo počátkem 20. století opět zavedeno vydávání erbovních listů: udělením znaku měly býti vyznamenávány osobnosti o zemi zasloužilé. Erby uděloval král na návrh ministerstva vnitra, při němž ustaveno z jistiny věno-

19. Novodobý občanský znak z r. 1928 rodu Czermáků v Berlíně, původem z Českého Brodu

20. Novodobý občanský znak Wenigů

21. Knížecí lichtenštejnský úředník F. J. Palma, 1690 (Pilnáček, 547)

vané přáteli rodopisu „Saské nadání pro studium rodové“, jemuž připadl úkol vyhotovovati erbovní listy. Politickým převratem tato instituce nevzala za své, nýbrž pokračuje ve své činnosti, podávajíc zájemcům o občanské znaky pečlivé informace a vyhotovujíc je podle zásad heraldických odborně školenými malíři.²⁵

Ale nemusíme dokladů pro nové občanské znaky hledati toliko za hranicemi. V knize Adolfa a Josefa Wenigů Bohatýrské zvěsti, je frontispis, na němž autoři zobrazili svůj znak: doleva nakloněný, dole zašpičatělý štít rozpůlený, v jehož horní černé polovině bílé písmeno „W“, v dolní bílé totéž písmeno černé se spatřuje. Na štítu doleva obrácený kolčí helm s přikryvadly (barvy nejsou patrné), jako klenot černobílé křídlo, rovněž doleva hledící (obr. č. 20). Že pak záliba v rodových znameních nezanikla ani v dnešní době, mohli bychom souditi z noticky proběhnuvší před časem dením tiskem,²⁶ kde se praví, že řada našich zahraničních činovníků si dala a další si dávají zhotovovat prsteny s umělecky rytými „rodinnými znaky“. Příčinou prý není pouhá ješitnost, nýbrž i zkušenost, že podobné drobnosti cizině imponují a usnadňují diplomatickou práci.

Kterak si počínati při volbě takového rodového znamení? Nikdy se nesmí výběr dít libovolně, aby nebylo voleno znamení cizí a musí se řídit podle správných zásad heraldických. Kdo s naukou o znacích není jaksepatří obeznámen, učiní jen dobře, když se poradí s odborníky, jmenovitě požádá o pomoc naši Rodopisnou společnost. Náměty možno voliti s několika hledisek. Především, když to jméno rodové připouští, buďtež tvořeny znaky tzv. mluvící, tj. s figurami vyjadřujícími buď přímo jméno nositele (Sokol, Zajíc, Rytíř, Pilař - mohou vzíti do znaku sokola, zajíce, postavu rytíře, pilu atd.) nebo takovými, jenž alegoricky nebo narážkou na jméno rodu poukazují. Např. Mlčoch - postavu, kladoucí ruku ukazováčkem na ústa; Smutný - smuteční vrbu; Palma - palmovou ratolest (obr. 21); Svítíl - lucernu, atd. Rody se jmény světců (Filip, Mikuláš, Rudolf, Tomáš apod.) s výhodou volí postavy těchto svatých nebo jejich charakteristických emblémů.

Příkladem může býti pečeť knížecího schwarzenberského archíváře Karla Battisty z r. 1795, kde ve štítě státa hlava sv. Jana Křtitele

²⁵ Ovšem za úplatu. Za vyhotovení erbovního listu na kartonu ve foliovém formátu požaduje od 100, na pergamentu v kožené nebo plyšové mapě od 500 marek výše.

²⁶ Agrární noviny, r. II., č. 18 ze dne 7. května 1926. Dlužno poznamenat, že ani veřejné užívání podobných „znaků“ není u nás zapovězeno, neboť zákon ze dne 10. dubna 1920, č. 243 Sb. z. a n., jímž se rozšiřuje a doplňuje zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů ze dne 10. prosince 1918, č. 61, označuje a trestá jako přestupek podle §6, odst. I. toliko „úmyslné a veřejné užívání šlechtických titulů, erbů, řádů, vyznamenání, jež byly zákonem zrušeny, nebo snahu takovým způsobem naznačiti své bývalé šlechtictví.“ Znamení a znaky nešlechticů nejsou „šlechtickými erby“ ve smyslu vedených zákonů, ani nemohou naznačovati nijaké „bývalé šlechtictví“. Znamenitý znalec práva znakového Dr. iur. F. Hauptmann ve své rozsáhlé knize „Das Wappenrecht“ (Bonn, 1896) přiznává rodové znaky pouze šlechtě, ale dokládá, že volnost přijetí znaku z vlastní vůle a moci je možné všude tam, kde šlechtictví není státem uznáno, jako např. v Brémách nebo ve Francii (I. c., s.70 a 72, pozn.). To bylo před začátkem 20.století - od té doby i řada dalších států přestala šlechtictví uznávat, jako i republika Československá, která je r. 1918 zrušila úplně.

(Giovanni Battista) na míse uprostřed čtyř šesticípých hvězd pokazuje na jméno rodové (obr. 22). Znakovou figuru možno však voliti též se zřetelem na povolání, jež v rodině kdysi převažovalo, nebo na původ, odkud rod pochází, nebo na nějakou význačnou událost v minulosti rodiny či na místo, kde se něco takového událo. Kde lze míti za to, že pro hojné rozšíření některého jména stejnojmenné, ale nijak navzájem nesouvisející rody by si mohly voliti figury totožné, bude výhodou štít rozložit (dělit, půlit, čtvrtit) ve více polí a užít vedle obrazec, vztahující se k rodovému jménu, také ještě střídavě figury vztahující se k původu nebo povolání rodu. Jest však hleděti, aby nevznikaly znaky příliš složité.²⁷ Takováto novodobá znamení rodová, se štítem v ozdobné kartuši (srovnej takový jednoduchý znak starý D. Strausse na obr. 5) jistě zcela vyplní svůj účel a úkol — kdo si však přesto přeje úplný znak podle starých vzorů, nedávejž na štít nikdy jiné než kolčí (zavřené) přilby, bez koruny, nejvýše s točenicí — klenot vyplyne ze znakových figur, nebo jej lze voliti podle dobrých vzorů.

22. Znak z pečeti kníž. schwarzenberského justiciáře a archíváře Karla Battisty, 1795

Je mnoho rodin, jejichž předkové měli svou znakovou pečeť - dnešní potomci o tom již nemají vědomosti. Rodopisná společnost ve svém Časopisu bude postupně takové jednotlivé znaky uveřejňovati buď obrazem nebo popisem a časem tak zajisté nahromadí bohatou sbírku, jež poskytne dobré staré vzory a nejednomu čtenáři objeví památku na dávného předka!

Co znamená rodový značek pro rodovou tradici a tato pro zdravý život národa, netřeba tuto zajisté zvlášť ještě zdůrazňovati. A radost jednotlivcova z pěkného rodového znaku na exlibris nebo pamětním poháru jest jistě radostí nikomu neškodící, z níž jen dobro muže vycházeti. Sluší se pamatovat, že oživení záliby v rodových znacích u nejširších vrstev občanstva pozvedlo by zajisté nejen znamenitě uvědomění rodové a znalost přezírané heraldiky, ale mohlo by jen přispět k dalšímu nebo i novému rozkvětu rozmanitých odvětví uměleckých nebo umělecko-průmyslových, ať již máme na mysli grafiku či malířství, klenotnictví, řezbářství, sochařství a především řezačství do kovů, drahých kamenů nebo do skla. Zvláště rytectví pečetí přišlo by k nové slávě. Byl to vynikající český rytec Karel Zapp, jenž napsal „Heraldiku vzhledem na potřebu uměleckého průmyslu“ bohužel tiskem nevydanou, po které jsme se marně pídili.²⁸ Jistě v ní nabádal, aby kdysi tak slavné umění rytecké, které v Čechách tak kvetlo za Rudolfa II., bylo probuzeno k novému životu. Kéž jeho volání nebylo marné !

²⁷ Srovnej: Dr. Paul Knötel, *Bürgerliche Heraldik*. Breslau, Verlag W. John, 3. vyd. 1922, str. 24—27.

²⁸ Viz Ottův slovník naučný, XXVII., str.440a.

Štočky k vyobrazení č. 1 - 15 jsou z díla Pilnáčkova „Staromoravští rodové“. Tiskovou desku (klišé) k obr. 20. zapůjčilo nakladatelství J. R. Vilímka v Praze a k obr. č. 19 redakce časopisu Der Deutsche Herold v Berlíně. Pečeti č. 16, 17, 18 a 22 kreslil podle originálů profesor František Navrátil v Třeboni. Všem uvedeným za vzácnou ochotu budiž zde projev upřímný dík.

Redakce časopisu RSČ v Praze

Antonín Markus, Josef Pilnáček

Znamení a znaky nešlechticů

Zvláštní otisk z Časopisu Rodopisné společnosti československé v Praze, roč. V., 1933

V redakci časopisu Rodopisná revue připravili B. a M. Trnkovi
Vydal Historicko-vlastivědný spolek v Českých Budějovicích

Edice Pramínek, sv. 4, Praha 2004
ISBN 80-239-2817-1